

DOI: 10.5604/01.3001.0014.8395

Paweł Lubiewski

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
e-mail: p.lubiewski@wspol.edu.pl

Aneta Drózdź

e-mail: aneta.drozd@vp.pl

Dywersja i sabotaż – istota oraz wzajemne relacje

STRESZCZENIE

Trudno jest stwierdzić, czy współczesne nam czasy obfitują znacznie bardziej w konflikty społeczne aniżeli wieki temu. Brak jest precyzyjnych danych porównawczych ku temu. Stwierdzić jednak można, że znacznie dokładniej się im przyglądamy, analizujemy, badamy, by dowiedzieć się o ich istocie, relacjach, zależnościach jak najwięcej. Niejednokrotnie – niestety – zwieńczeniem konfliktów społecznych są działania o charakterze zbrojnym. Charakteryzują się one stosowaniem różnej taktyki, wśród której znajdują się także działania o charakterze nieregularnym. Zważywszy na natężenie działań terrorystycznych – nie tylko w Europie, ale w wielu innych miejscach świata – oraz mając na uwadze, jak chętnie działania o charakterze nieregularnym wykorzystywane są przez struktury terrorystyczne, warto wrócić do zapomnianego, jak wydaje się po skąpej w tym zakresie literaturze, zagadnienia działań dywersyjnych i sabotażowych w kontekście doskonalenia współczesnego systemu bezpieczeństwa państwa.

Słowa kluczowe: dywersja, sabotaż, bezpieczeństwo państwa, system bezpieczeństwa państwa, działania nieregularne.

Wprowadzenie

Jednym z wielu źródeł destrukcyjnego oddziaływania na człowieka lub jego otoczenie mogą być konflikty społeczne¹. To właśnie one, przyjmujące wiele form, są dziś równie groźne jak siły przyrody czy też konsekwencje rozwoju cywilizacyjnego. Jeśli ich przejawem są konflikty zbrojne, to dziś, w czasach, w których naprzeciwko siebie nie stają licznie duże armie, szczególnego znaczenia nabierają działania angażujące niewspółmiernie mniejsze siły, dokonujące równie efektywnych i spektakularnych działań. Stąd też współcześnie odnotowuje się wzrost zainteresowania prowadzeniem działań

¹ Por. J. Prońko, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, *Kryzys i zarządzanie*, Bielsko-Biała 2006, s. 41.

dywersyjnych (dywersją) jak i działań sabotażowych (sabotażem). Pomimo iż nie są one nowym sposobem działań, to uznanie dla ich skuteczności wymaga zajęcia się teoretyczną stroną jej prowadzenia².

Skoro nie są to nowe sposoby działań, to należy pamiętać, że „ktokolwiek chce osiągnąć cenne wyniki – jeśli tylko zamierza działać w dziedzinie z dawna przez ludzi uprawianej (a gdzie są inne dziedziny) – musi pamiętać, że nie zaczyna od zera, że winien przejąć zdobyte poprzedników, nauczyć się ich sztuki, by pójść o krok dalej”³. Stąd wynika potrzeba a nawet konieczność sięgania w przeszłość podczas zajmowania się dywersją i sabotażem. Przecież „badanie bezpieczeństwa obejmuje szereg procesów, w tym również retrospektywnych, których istotą jest naukowe spojrzenie w przeszłość, które [...] ogólnie rzecz ujmując, pozwala określić źródła zagrożeń oraz wymagania niezbędne do spełnienia w przeszłości, aby bezpieczeństwo osiągnęło poziom akceptowalny współcześnie. Pozwala ono z jednej strony zapobiegać ponownemu wystąpieniu wspomnianych źródeł, a z drugiej strony stosować rozwiązania z przeszłości w zabiegach o bezpieczeństwo dziś i jutro. Można również powiedzieć, że [...] związane jest z określaniem sposobów eliminacji i minimalizowania zagrożeń, a tym samym wskazywania zabiegów zapewniających odpowiedni poziom bezpieczeństwa. To efekt o charakterze utylitarnym”⁴.

Dywersja

Dywersja należy do trudno identyfikowanych zjawisk. Bez wątplenia cechą wiodącą działań dywersyjnych jest udział żołnierzy, który z natury rzeczy pozwala zaklasyfikować je do walki zbrojnej.

Wydaje się, że z upływem czasu problematyka działań dywersyjnych przestała być rozpatrywana w kontekście systemu obronnego państwa. Tymczasem w warunkach współczesnych konfliktów zbrojnych podejście do omawianego zagadnienia nabiera szczególnego znaczenia. Już na wstępie niezbędne wydaje się, z punktu widzenia prowadzonych rozważań, zaprezentowanie definicji dywersji zawartej w *Słowniku języka polskiego*, w którym pojęcie to definiowane jest jako „działania sabotażowe lub propagandowe prowadzone na terytorium nieprzyjaciela w celu dezorganizacji jego działań wojennych; podstępna działalność zmierzająca do zakłócenia życia politycznego i gospodarczego jakiegoś państwa”⁵. Inne przedstawienie tego pojęcia, ale zgodne z powyższym, można znaleźć w *Leksykonie wiedzy wojskowej*, który określa je jako wszelką działalność zmierzającą do zakłócenia życia politycznego i administracyjno-gospodarczego państwa oraz osłabienia jego potencjału militarnego, prowadzoną dla osiągnięcia pośrednich celów politycznych, ekonomicznych i wojennych; współcześnie szerokie zastosowanie znajduje działalność ideologiczna stanowiąca część składową wojny psychologicznej⁶.

² *Właściwości dywersji i jej zwalczania. Zarys problemu*, red. R. Jakubczak, B. Wiśniewski, MSWiA, Warszawa 2006, s. 5.

³ T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1985, s. 51.

⁴ B. Wiśniewski, *Praktyczne aspekty badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2020, s. 149.

⁵ *Słownik języka polskiego*, red. L. Drabik, E. Sobol, PWN, Warszawa 2007, s. 100.

⁶ *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laparus, MON, Warszawa 1979, s. 96–97.

Dywersja, jak wskazują Ryszard Jakubczak i Bernard Wiśniewski, jest pojęciem historycznym, którego formy i zakres ze względu na charakter wojny i zmiany w sztuce ich prowadzenia, uległy głębokim przemianom⁷. Rozszerzając i uzupełniając powyższe stwierdzenie, warto zaznaczyć, że wraz z rozwojem tejże sztuki podejmowano również działania wychodzące poza klasyczne zasady prowadzenia wojny przez armie regularne, mając na celu zaskoczenie przeciwnika⁸. Biorąc pod uwagę przemiany współczesnych zagrożeń⁹, istotne wydaje się zwrócenie uwagi na założenia działań dywersyjnych. Przywołaną powyżej działalność literatura naukowa interpretuje jako „celową dezorganizację, bezpośrednie uszkodzenie lub całkowite zniszczenie użytkowanych przez przeciwnika obiektów (urządzeń), uprowadzenie lub niszczenie siły wroga bez uprzedniego staczenia walki”¹⁰. Rozpatrując zagadnienie z punktu widzenia efektywności działań, warto zwrócić uwagę na fakt, iż tego typu działalność przez wielu przedstawicieli nauki określana jest również jako sabotaż czynny. Swego rodzaju swoboda w terminologii zjawiska wynika z właściwości działań. Niezależnie od okoliczności wszelkie czynności zmierzające do osłabienia siły przeciwnika prowadzone są bezpośrednio. Opierając się na doświadczeniach z działań wojennych, można przytoczyć skutki działalności dywersyjnej w postaci wykolejonych pociągów, wysadzonych obiektów i uszkodzonych urządzeń, które nastąpiły w momencie działania bądź po z góry określonym czasie¹¹. W świetle powyższego należy zauważyć, że prowadzenie działań, o których mowa powyżej, charakteryzuje się szerokim spektrum możliwości. Wynika to z podejmowania wielu przedsięwzięć, które jednoczy jeden cel przy jednoczesnym zachowaniu skrytości działań. Jak podkreśla Daniel Kubajewski, działania dywersyjne mogą być kierowane przeciw osobom i obiektom chronionym jak i niechronionym przy zaangażowaniu stosunkowo niewielkich sił. Wobec powyższego powodzenie akcji dywersyjnej uzależnione jest od starannego przygotowania, a potem jej sprawnego przeprowadzenia¹². Należy jednocześnie zauważyć, że działania dywersyjne zaliczane są często do tzw. „działań specjalnych”, które wychodzą poza klasyczne ramy walki zbrojnej. Doświadczenia z minionych konfliktów zbrojnych wskazują na ich coraz szersze zastosowanie, co wynika z ich szczególnego traktowania w kontekście przedsięwzięć o charakterze politycznym¹³.

Dokonane analizy wskazują na prawidłowości dotyczące prowadzenia działań dywersyjnych. Można przyjąć, że kompleksowość tych działań opiera się na łączeniu niżej wymienionych po sobie etapów¹⁴:

•

⁷ *Właściwości dywersji...*, s. 9.

⁸ *Partyzantka i dywersja oraz walka z nimi*, ASG, Warszawa 1966, s. 37.

⁹ Szerzej: P. Lubiewski, A. Dróżdż, *Zagrożenie – rozważania na gruncie teorii*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2020, Nr 34, s. 77–88.

¹⁰ *Biuletyn Informacyjny Sztabu Generalnego* nr 1/91 z 1969 r., s. 76, za: D. Kubajewski, *Działania partyzanckie*, rozprawa doktorska, Warszawa 1971, s. 182–183.

¹¹ D. Kubajewski, op. cit., s. 183.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Słownik podstawowych terminów wojskowych*, Warszawa 1977, s. 18.

¹⁴ Por. P. Lubiewski, *Terroryzm a migracja. Zależności i skutki*, Wrocław 2018, s. 156; P. Lubiewski, R. Gwardyński, *Ochrona zabytków przed zagrożeniami terrorystycznymi, kryminalnymi, militarnymi i pozamilitarnymi*, Kraków 2018 oraz B. Kogut, P. Lubiewski, *Organization of Rescue Activities in Crisis Situations Caused by Terrorist Attacks*, „Bulletin of Lviv State University of Life Safety”, No 17, Lviv 2018, s. 74–82.

- podejście do obiektu bądź osoby,
- wejście na obiekt bądź zbliżenie się do osoby,
- zdeorganizowanie pracy obiektu, dokonanie uszkodzeń, zniszczeń lub pojmanie i uprowadzenie osoby,
- wycofanie sił z miejsca dokonania aktu dywersji.

Bazując na przedstawionych powyżej rozważaniach, można zauważyć, że działania dywersyjne mają charakter zaczepny, skryty, zaskakujący, gwałtowny w działaniu i prowadzony na terytorium przeciwnika.

Przy tak złożonym zagadnieniu wspomnieć należy również o jego psychologicznym wpływie na siły przeciwnika. Mając na celu wywołanie niepewności, osłabienie i zdeorganizowanie sił zbrojnych przeciwnika przy jednoczesnym obniżeniu możliwości bojowych oraz wzbudzenie poczucia stałego zagrożenia wśród społeczeństwa, dokonuje się między innymi takich czynności jak wyolbrzymianie efektów akcji dywersyjnych, dyskredytacja aparatu władzy, szerzenie nastrojów niepewności, rezygnacji z walki lub paniki¹⁵.

Dokonując uogólnienia rozważań, należy wymienić główne cechy odnoszące się do istoty działań dywersyjnych. Zaliczyć do nich można: elastyczność, mobilność, samodzielność, prostotę oraz zmienność stosowanej taktyki. Elastyczność charakteryzuje się dostosowaniem ogółu działań do zaistniałych warunków. Mobilność wyraża się sprawnym przemieszczaniem się, szybkością działania i wycofania się z miejsca akcji. Samodzielność przejawia się umiejętnością dokonywania zmian we wcześniej ustalonym planie działania. Natomiast zmienność stosowanej taktyki polega na dostosowaniu działań do zmieniających się okoliczności¹⁶.

Dodatkowo należy zaznaczyć, że działania dywersyjne prowadzone są zgodnie z zasadami sztuki wojennej, do których zalicza się celowość działania, zachowanie zdolności do działań, aktywność, ekonomię sił, zaskoczenie oraz manewrowość¹⁷. Każde z powyższych cech spełnia określoną funkcję. Celowość powoduje skupienie działań mających doprowadzić do zamierzonego rezultatu podejmowanej akcji. Pomaga w uporządkowanym i zdecydowanym działaniu, ułatwia podejmowanie decyzji¹⁸. Zachowanie zdolności do działania jest istotne z punktu widzenia prowadzonej taktyki. Nie do przecenienia są działania uniemożliwiające narzucenie przez przeciwnika ewentualnego scenariusza walki. Istota aktywności sił dywersyjnych przejawia się w dezorganizacji działań przeciwdywersyjnych. Czynności podejmowane w wielu miejscach naraz znacznie utrudniają skoncentrowanie wysiłku na jednym zagrożonym obiekcie i skutecznie przeszkadzają w realizowaniu przyjętej wcześniej strategii sił przeciwdywersyjnych. Ekonomia sił opiera się głównie na racjonalnym zaplanowaniu akcji mającym na celu uniknięcie zbędnych konfrontacji przez starannie dobrane siły dywersyjne. Kolejną cechą jest zaskoczenie, które z reguły decyduje o wyniku prowadzonych działań. W tym zakresie wszelkie chwytaki okazują się być dozwolone w zależności od uwarunkowań i potrzeb prowadzenia walki. Manewrowość występuje w ścisłym związku z taktyką pola walki. Jest przejawem skutecznego prowadzenia działań poprzez odpowiednie przygotowanie fizyczne i precyzyjne ruchy taktyczne¹⁹.

¹⁵ *Partyzantka i dywersja...*, s. 42.

¹⁶ *Właściwości dywersji...*, s. 11.

¹⁷ *Partyzantka i dywersja...*, s. 67–73.

¹⁸ Szerzej: B. Wiśniewski, R. Kowalski, J. Kozioł, M. Szyłkowska, *Bezpieczeństwo procesów decyzyjnych*, Wrocław 2018.

¹⁹ *Właściwości dywersji...*, s. 13–14.

Podsumowując, należy zauważyć za Ryszardem Jakubczakiem i Bernardem Wiśniewskim, że „dywersja to działanie przeciwnika na niezajętym przez niego terenie, polegające na dezorganizacji funkcjonowania systemu obronnego państwa²⁰ przez specjalnie przygotowane do tego siły. Ich działanie ma na celu obniżenie poziomu zdolności przeciwstawienia się zagrożeniom kryzysowym i wojennym przez organy władzy i administracji²¹ oraz społeczeństwo”²², a jej sprawcy są przeciwnikami bardzo wymagającymi, co nie przesądza wyniku podjętej z nimi walki.

Sabotaż

Czas na charakterystykę sabotażu. Już na wstępie niezbędne wydaje się – z punktu widzenia prowadzonych rozważań – zaprezentowanie definicji zawartej w *Leksykonie wiedzy wojskowej*, w którym sabotaż traktowany jest jako umyślne zakłócanie życia gospodarczego lub politycznego, przeszkadzanie, zakłócanie produkcji lub innej działalności gospodarczej przez niedbałą pracę, niszczenie lub uszkodzanie narzędzi produkcji; rozmyślne przeszkadzanie, zakłócanie realizacji zamierzeń rządu lub organizacji społeczno-politycznej przez jawną lub ukrytą podstępą działalność²³. Dla wielu autorów definicja ta dosyć często pozostaje w ścisłym związku z omawianą wcześniej dywersją. Wydaje się, że interpretacja zachodzących zjawisk jest podobna, jednakże dokładniejsza analiza tego aspektu nie pozostawia wątpliwości, iż są to dwa całkowicie odmienne działania. Dążąc do uściślenia omawianego zagadnienia, warto odnieść się do *Słownika języka polskiego*, w którym sabotaż definiowany jest jako forma walki z wrogiem lub forma protestu polegająca na uchylaniu się od pracy, wadliwym jej wykonywaniu lub na uszkodzaniu maszyn i narzędzi lub ukryte działanie mające na celu przeszkodzenie komuś w realizacji jakiegoś planu. Z właściwości tej wynika pewnego rodzaju podobieństwo istoty działań dywersyjnych i sabotażowych. Uwzględniając treści prezentowane do tej pory, można uznać, iż efekty przeprowadzonych działań mogą również wskazywać na działania dywersyjne.

Mając na uwadze powyższe założenia, zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na fakt, że sabotaż ma nieco inny przebieg i konsekwencje. Warto zatem w dalszej części rozważań wyodrębnić kluczowe atrybuty obu pojęć. Definiowanie dywersji wiąże się zazwyczaj z podkreśleniem jej zbrojnego wymiaru. Jej głównym założeniem jest obniżenie wartości bojowej wojsk nieprzyjaciela. Rozpatrując istotę działań sabotażowych, można stwierdzić, że cel może być podobny, czyli dezorganizacja pracy zmierzająca do osłabienia przeciwnika. Wobec powyższego, aby dokonać rzetelnej oceny konkretnego działania, istotnym wyznacznikiem może okazać się jego szerszy kontekst, w tym również tożsamość sprawcy. Ma to szczególne znaczenie w procesie konstruowania bezpieczeństwa²⁴. Należy zaznaczyć, że jedną z kluczowych cech sabotażysty jest działanie wewnątrz atakowanego obiektu

²⁰ Szerzej: B. Wiśniewski, *Obronność państwa a obszar odpowiedzialności resortu spraw wewnętrznych i administracji*, Warszawa 2005, s. 18.

²¹ B. Wiśniewski, *Organizacja przygotowań obronnych administracji publicznej*, Warszawa 2009, s. 9.

²² *Właściwości dywersji ...*, s. 14.

²³ *Leksykon wiedzy wojskowej...*, s. 384.

²⁴ *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007, s. 8.

poprzez zaangażowanie osób związanych z organizacją będącą celem działań. Przejawiać się to może poprzez sabotowanie, czyli niszczenie lub wprowadzanie dysfunkcji.

W kontekście prezentowanych rozważań należy podkreślić, że potencjalnym przedmiotem działań sabotażowych mogą stać się obiekty (systemy) infrastruktury krytycznej, strategiczne dziedziny gospodarki, w tym energetyki i transportu. Oddzielną grupę mogą stanowić obiekty o przeznaczeniu militarnym. Ponadto istotnym jest, że sabotażysta nie musi mieć świadomości znaczenia swojego działania. Literatura przedmiotu przytacza wiele przykładów, w których pod pozorem działania na szkodę obiektu lub organizacji ukryta była działalność kryminalna. Co więcej, współcześnie sabotaż może być warunkowany nie tylko przekonaniem do wsparcia obcego podmiotu lub światopoglądem, ale na przykład przymusem lub groźbą. W świetle dotychczasowych rozważań należy podkreślić, że sabotaż jest szczególnie formą działalności ludności cywilnej wrogiej przeciwnikowi. Najczęściej przybiera niezorganizowany kształt, co w konsekwencji utrudnia zdemaskowanie sprawcy. Tym bardziej że nie wymaga korzystania ze specjalistycznych instrumentów do przeprowadzenia ataku, takich jak broń palna lub materiały wybuchowe. Tak zorientowane działania mogą efektywnie wspierać przedstawicieli strategicznej myśli przewodniej.

W uzupełnieniu prezentowanych powyżej rozważań istotne wydaje się wskazanie, że działania sabotażowe mogą być prowadzone pojedynczo lub przez kilka osób jednocześnie. Zadaniem szeroko zakrojonych działań może być osiągnięcie wspólnie założonego celu. Działania sabotażowe odnosić się mogą do realizacji trudnych i złożonych przedsięwzięć. Jednocześnie przeszkód w osiągnięciu wyznaczonych celów może być wiele, dlatego ważne jest ubezpieczenie przejawiające się ewentualnym wsparciem współdziałających podmiotów.

Dodatkowym atutem jest znajomość obiektu lub organizacji będącej przedmiotem precyzyjnie wytyczonego celu. Swobodny dostęp oraz szersza orientacja pozwalają na umiejętne działania, uwzględniając przy tym specyfikę obiektu oraz jego zabezpieczenie techniczne. W ten sposób prowadzenie działalności sabotażowej ułatwia tworzenie pozorów, które w razie potrzeby skierują uwagę na zdarzenia losowe, a ewentualne dochodzenie doprowadzi do wniosku, że skutki działań to rezultat przypadku²⁵.

Zaletą zaangażowania osób związanych na co dzień z konkretną organizacją jest to, że nie zwracają na siebie uwagi i nie wzbudzają zainteresowania, jak w przypadku udziału osób obcych. Niewątpliwie założony cel determinuje podejmowanie bardzo ostrożnych kroków, w obliczu których będzie możliwe prowadzenie dalszej działalności sabotażowej przez te same osoby.

Oczywiście nie można wykluczyć pojawienia się nieprzewidzianych komplikacji w przyjętych wcześniej planach. Mając na względzie przedmiot podejmowanych działań, wątpliwości budzą wszelkie czynniki determinujące sprawne funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa²⁶. W ramach planowania działalności bieżącej w zakresie bezpieczeństwa nie można wykluczyć szerokiego spektrum motywów działania. Wobec powyższego przedsięwzięcia obronne należy traktować kompleksowo, we wzajemnym powiązaniu procesów wewnętrznych i zewnętrznych.

²⁵ Por. B. Wiśniewski, P. Guła, *Terroryzm – skutki i reagowanie*, „Zdrowie i Zarządzanie” 2009, Kraków, s. 12.

²⁶ B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2013, s. 27.

Niemożliwym wydaje się określenie pełnego obszaru zagrożeń będących następstwem ewentualnych działań sabotażowych. Jest to o tyle trudne, że w zależności od sytuacji niektóre działania mogą być traktowane jako celowe czynności wpływające na korzyść sprawcy, innym razem mogą nie wzbudzać niepokoju swoim nieodbiegającym od przyjętej normy charakterem. Ponadto mogą składać się z szeregu drobnych czynności, które przyczynią się do osiągnięcia z góry określonego celu. Wspólną cechą działań dywersyjnych i sabotażowych jest skrytość działania. Wynika to ze szczególnej obawy o bezpieczeństwo i powodzenie prowadzonej akcji oraz niewspółmierność zaangażowanych sił. Biorąc pod uwagę fakt, że najczęściej sabotażu dokonują osoby związane z obiektem lub organizacją, akcja musi być starannie zaplanowana, uniemożliwiająca zdemaskowanie sprawcy.

Przeciwdziałanie dywersji i sabotażowi – słów kilka

Przedstawiona powyżej istota prowadzenia działań dywersyjnych i sabotażowych skłania do wskazania roli, jaką pełnią podmioty przeciwdywersyjne i przeciwsabotażowe. W tym kontekście jednak nie tyle instytucja jako taka, a obywatel jest w centrum uwagi. Jego świadomość w zakresie zagrożeń i biegła znajomość zasad reagowania stanowią o sile odporności systemów bezpieczeństwa.

Z racji szerokiego obszaru problematyki zwalczania dywersji i sabotażu na potrzeby niniejszych rozważań zostanie on zawężony do zagadnienia przygotowania systemów bezpieczeństwa państwa do skutecznej organizacji działań w odniesieniu do współczesnej, bardzo aktywnej płaszczyzny funkcjonowania cywilizacji²⁷. Obierając do analiz powyżej zaproponowaną optykę postrzegania problemu, warto zwrócić uwagę na zagrożenia płynące z cyberprzestrzeni. Biorąc pod uwagę ciągle rozszerzający się zakres życia społecznego w cyberprzestrzeni, należy wyodrębnić takie zjawisko jak sabotaż komputerowy. W zakresie podstaw prawnych przeciwdziałania i zwalczania omawianego zjawiska polski ustawodawca przewidział sankcje w Kodeksie karnym. Ponadto kolejne nowelizacje Kodeksu karnego sprowadziły penalizację działań sabotażowych wyłącznie do sabotażu komputerowego. Treść artykułu 269 § 1 określa: kto niszczy, uszkadza, usuwa lub zmienia dane informatyczne o szczególnym znaczeniu dla obronności kraju, bezpieczeństwa w komunikacji, funkcjonowania administracji rządowej, innego organu państwowego lub instytucji państwowej albo samorządu terytorialnego albo zakłóca lub uniemożliwia automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie takich danych, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Dalej § 2 informuje, że tej samej karze podlega, kto dopuszcza się czynu określonego w § 1, niszcząc albo wymieniając informatyczny nośnik danych lub niszcząc albo uszkadzając urządzenie służące do automatycznego przetwarzania, gromadzenia lub przekazywania danych informatycznych²⁸.

W obecnie obowiązującym w Polsce Kodeksie karnym istnieje wyłącznie sabotaż komputerowy. W znacznie szerszym zakresie problematyka ta znajdowała swoje miejsce

²⁷ *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, red. A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Państwowy Instytut Badawczy, Józefów 2015, s. 11.

²⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553).

w przepisach karnych powojennej Polski²⁹. Mając na uwadze treść ówczesnych zapisów karnych odnoszących się do analizowanej problematyki, nasuwa się wniosek o ich zbyt ideowym powiązaniu z ówczesnie panującą władzą i ustrojem państwa. Jednak wydaje się, że sama istota szerszego uwypuklenia w przepisach karnych rozpatrywanego tu zagadnienia zasługuje na ponowne przemyślenie. Z punktu widzenia prowadzonych rozważań wprowadzenie przepisów prawa wyłącznie do sabotażu komputerowego wydaje się inicjatywą błędną. Warto zauważyć, że chociażby analiza założeń działania sprawcy może stanowić problem o charakterze prawnym dla organów śledczych lub sądowych, którym przyjdzie ocenić sytuację. Biorąc pod uwagę, że organizacja działań na rzecz bezpieczeństwa w aspekcie normotwórczym jest złożona, należy szczególnie ostrożnie dobierać narzędzia formalno-prawne każdego zagadnienia.

Rekapitulując, należy podkreślić, że warunkiem sprawnego funkcjonowania systemów bezpieczeństwa – także w odniesieniu do działań dywersyjnych i sabotażowych – jest kompleksowe podejście do organizacji działań na jego rzecz³⁰. Aby można było zrealizować powyższe założenie, niezbędne jest uwzględnienie powiązań wewnętrznych i zewnętrznych instytucji zagrożonych potencjalnymi działaniami dywersyjnymi lub sabotażem. Pominięcie jednego elementu w systemie powiązań organizacji może przesądzić o skuteczności podjętych działań dywersyjnych lub sabotażowych.

Konkluzje

Bez wątplenia działania o charakterze dywersyjnym i sabotażowym mieszczą się w zbiorze działań specjalnych. Bardzo często ich wykonawcą mogą być siły specjalne, które przeżywają współcześnie renesans. Nie ulega wątpliwości, że „jest to rezultat potrzeb zgłaszanych przez współczesny świat, w celu rozwiązania sytuacji kryzysowych oraz wszelkiego rodzaju konfliktów, najczęściej (choć nie tylko) o niskiej intensywności i tak zwanym „pełzającym” charakterze. Jeśli działania specjalne mają być skutecznym środkiem likwidacji tego rodzaju napięć międzynarodowych i społecznych, należy zastanowić się nad ich rolą i miejscem już nie tylko we współczesnej walce zbrojnej, ale także we współczesnych stosunkach międzynarodowych, a także ich pojęciem, treścią, które – jak się wydaje – stale jeszcze są płynne”³¹. Przeprowadzone analizy wskazują na to, że bardzo ważnym sojusznikiem w przeciwstawieniu się dywersji i sabotażowi jest człowiek. „Angażowanie obywateli do tej działalności wyczuła ich na konieczność zwracania uwagi na sprawy bezpieczeństwa osobistego, najbliższego otoczenia, wreszcie państwa, jako całości”³².

Ta cecha szczególnie uwidacznia się przy analizie współczesnych zagrożeń terrorystycznych. Obserwacja przez poszczególne jednostki społeczeństwa własnego otoczenia oraz zwracanie uwagi na zagrożenia w czasie pokoju bez wątpienia zwiększa skuteczność w zwalczaniu dywersji nie tylko w czasie pokoju. To jedna z ważnych cech społeczeństwa

²⁹ Szerzej: M. Romański, *O sabotażu i dywersji w świetle polskiego ustawodawstwa po 1944 roku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2013, tom LXV, zeszyt 1.

³⁰ Szerzej, P. Lubiewski, *Bezpieczeństwo państwa – reminiscencje*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2020, Nr 34, s. 51–60.

³¹ H. Hermann, *Działania specjalne w wojnach i konfliktach zbrojnych po drugiej wojnie światowej*, „Zeszyty Naukowe AON” 2004, nr 3(56)A, s. 30.

³² *Właściwości dywersji i jej zwalczania...*, s. 5.

obywatelskiego, odpowiedzialnego za własne bezpieczeństwo i świadomego tego bezpieczeństwa. W państwie demokratycznym celowi temu przede wszystkim służy prawo, a w następnej kolejności struktury instytucji państwowych, nie tylko tych powołanych do ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Bibliografia

- Bezpieczeństwo. Teoria–Badania–Praktyka*, red. A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Państwowy Instytut Badawczy, Józefów 2015.
- „Biuletyn Informacyjny Sztabu Generalnego” 1969, nr 1/91.
- Hermann H., *Działania specjalne w wojnach i konfliktach zbrojnych po drugiej wojnie światowej*, „Zeszyty Naukowe AON” 2004, nr 3(56)A.
- Kogut B., Lubiewski P., *Organization of Rescue Activities in Crisis Situations Caused by Terrorist Attacks*, „Bulletin of Lviv State University of Life Safety” No 17.
- Kotarbiński T., *Medytacje o życiu godziwym*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1985.
- Kubajewski D., *Działania partyzanckie*, rozprawa doktorska, Akademia Sztabu Generalnego, Warszawa 1971.
- Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laparus, MON, Warszawa 1979.
- Lubiewski P., *Bezpieczeństwo państwa – reminiscencje*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2020, nr 34.
- Lubiewski P., Drózdź A., *Zagrożenie – rozważania na gruncie teorii*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2020, nr 34.
- Lubiewski P., Gwardyński R., *Ochrona zabytków przed zagrożeniami terrorystycznymi, kryminalnymi, militarnymi i pozamilitarnymi*, Uniwersytet Przyrodniczy, Kraków 2018.
- Lubiewski P., *Terroryzm a migracja. Zależności i skutki*, TUM, Wrocław 2018.
- Partyzantka i dywersja oraz walka z nimi*, ASG, Warszawa 1966.
- Prońko J., Wiśniewski B., Wojtuszek T., *Kryzys i zarządzanie*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2006.
- Romański M., *O sabotażu i dywersji w świetle polskiego ustawodawstwa po 1944 roku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2013, tom LXV, zeszyt 1.
- Słownik języka polskiego*, red. L. Drabik, E. Sobol, PWN, Warszawa 2007.
- Słownik podstawowych terminów wojskowych*, MON, Warszawa 1977.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553).
- Wiśniewski B., *Obronność państwa a obszar odpowiedzialności resortu spraw wewnętrznych i administracji*, MSWiA, Warszawa 2005.
- Wiśniewski B., *Organizacja przygotowań obronnych administracji publicznej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009.
- Wiśniewski B., *Praktyczne aspekty badań bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2020.
- Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wyższa Szkoła Policji, Warszawa 2013.

- Wiśniewski B., Guła P., *Terroryzm – skutki i reagowanie*, „Zdrowie i Zarządzanie” 2009, Kraków.
- Wiśniewski B., Kowalski R., Koziół J., Szyłkowska M., *Bezpieczeństwo procesów decyzyjnych*, TUM, Wrocław 2018.
- Właściwości dywersji i jej zwalczania. Zarys problemu*, red. R. Jakubczak, B. Wiśniewski, MSWiA, Warszawa 2006.
- Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007.

SUMMARY

Paweł Lubiewski, Aneta Drózdź

Diversion and sabotage - the essence and mutual relations

It is difficult to say whether there are more social conflicts nowadays than there used to be centuries ago. We lack precise comparative data to rely on. However, it can be said that we look at them much more carefully, analyze them, examine them to find out about their essence, relations, and dependencies as much as possible. Unfortunately, social conflicts often lead to military actions. They are characterized by the use of various tactics, including activities of an irregular nature. Considering the intensity of terrorist activities not only in Europe, but also in many other places in the world, and bearing in mind how willingly terrorist structures use irregular activities, it is worth returning to the issues of diversion and sabotage, which seem to have been forgotten, judging by the limited amount of literary resources available in this field, in the context of improving the contemporary state security system.

Key words: diversion, sabotage, state security, state security system, irregular warfare.

Data wpływu artykułu: 4.01.2021 r.

Data akceptacji artykułu: 29.01.2021 r.